



Chinese schoenfabriek in de buurt van Adis Abeba, Ethiopië, die kwaliteits-schoenen voor de Europese en Aziatische markt produceert. Er werken 2000 mensen, van wie 1670 Ethiopiërs. De Huajian Group heeft daarnaast vestigingen in Guangdong en Shanghai.

FOTO: PETERIKWIGGERS/HOLLANDE HOOGTE

# China in Afrika

EEN GESLAAGD VERSTANDSHUWELIJK

Waar het Westen Afrika min of meer links laat liggen, schiet China het 'Zwarte Continent' te hulp met leningen en investeringen. Daardoor stelt China de toevoer van grondstoffen naar het thuisland veilig en creëert het afzetmarkten voor Chinese goederen. Een verstandshuwelijk dat zijn vruchten afwerpt.

Ulrike Fallet

Willem de Zwijger College, Bussum

De aanwezigheid van China in Afrika is een relatief jong verschijnsel. Het kent tot nu toe drie fasen. De eerste begint in 1949 met de oprichting van de communistische Volksrepubliek China. China maakt op dat moment nog geen deel uit van de Verenigde Naties (VN). In deze periode streven veel door Europa gekoloniseerde landen in Afrika naar onafhankelijkheid. Zij willen zich als 'Derde Wereld' emanciperen ten opzichte van het kapitalistische Westen (de Eerste Wereld) en het communistische blok (de Tweede Wereld). Om dit te realiseren organiseren de Afrikaanse landen in april 1955 een bijeenkomst met China in Bandung. Met de breuk tussen China en de Sovjet-Unie in 1962 komt deze fase ten einde.

### IDEOLOGISCHE PARTNERS

In de jaren 60 verkrijgen veel derdewereldlanden, mede dankzij de steun van China, hun onafhankelijkheid en worden lid van de VN en de Algemene Vergadering van de VN. In deze gremia ondersteunen de Afrikaanse landen de Volksrepubliek China en zorgen er onder andere voor dat Taiwan niet als staat erkend wordt door het grootste deel van de internationale gemeenschap, waaronder ook Nederland en België. China zelf wordt volwaardig lid van de VN.

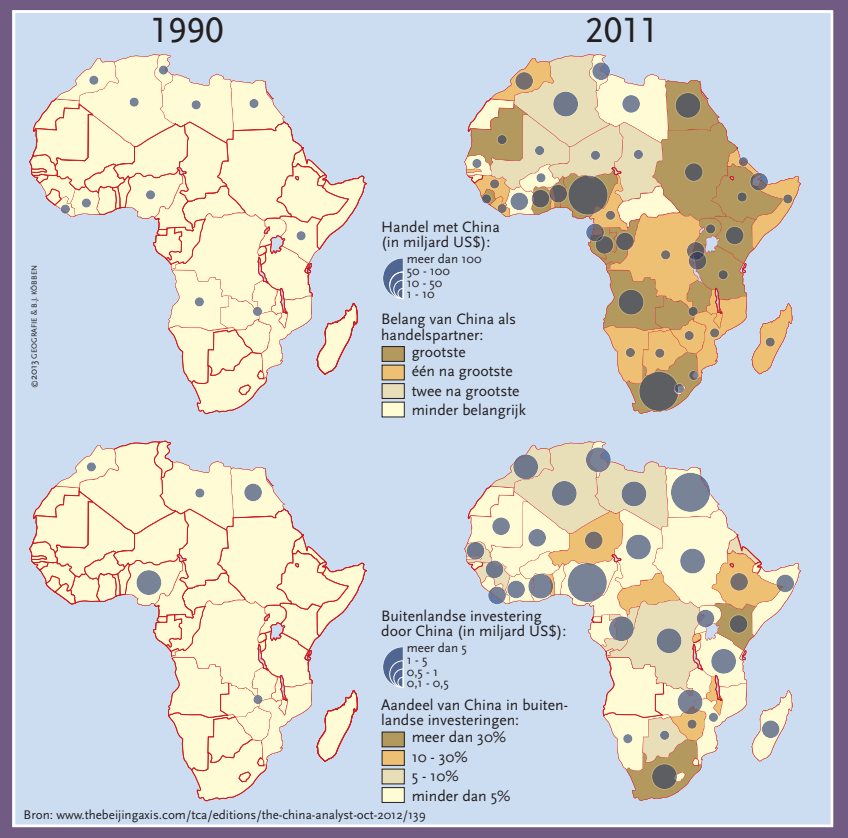
China verleent in deze fase vooral hulp aan socialistische regimes. Angola, Benin, Congo, Mozambique, Somalia en Tanzania nemen vanaf de jaren 70 het socialistische bestuursmodel over en worden China's ideologische partners. Daaruit komt bijvoorbeeld de 1850 kilometer lange spoorlijn Tanzam voort, die van Zambia naar Tanzania loopt. Zo beschikt Zambia over een alternatieve route voor goederen- en personentransport en is niet meer afhankelijk van Zimbabwe en Zuid-Afrika, die op dat moment door blanke minderheden geregeerd worden. Dit project staat in het Afrikaanse geheugen gegrift met China als grote weldoener.

### GRONDSTOFFEN

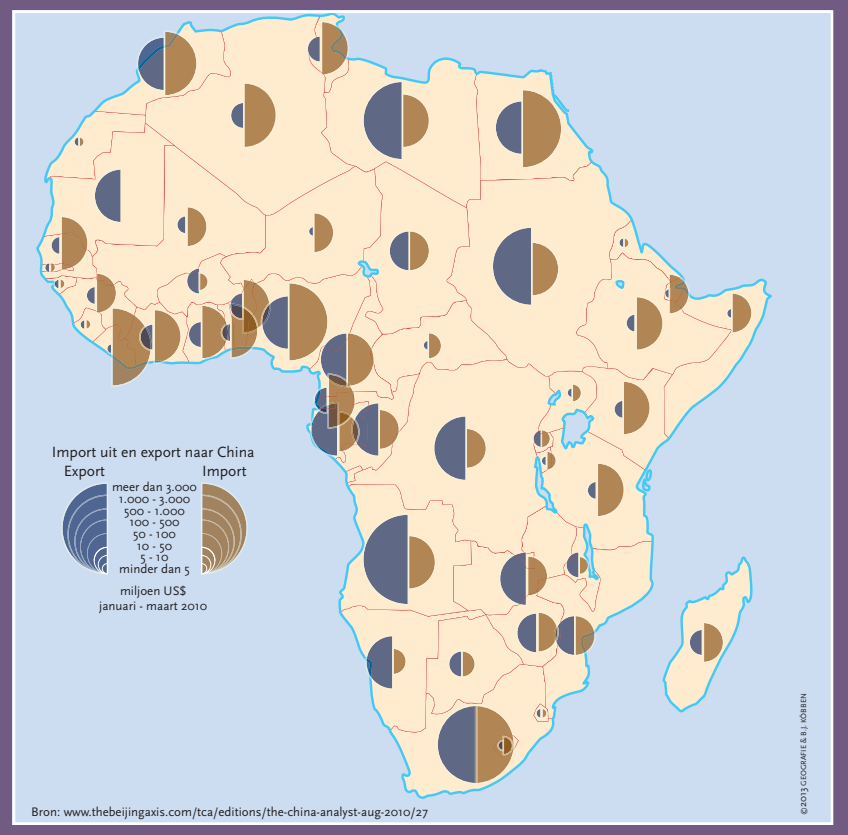
Vanaf de jaren 90 neemt de invloed van China op het Afrikaanse continent enorm toe (figuur 1) – de derde fase. De Chinese economie heeft grondstoffen nodig die in het land zelf erg schaars zijn, zoals olie, hout, ijzererts en koper. Daarom richt China zich op de derdewereldlanden oftewel de Bandung-Partners en vooral het grondstofrijke Angola, Nigeria en Soedan (olie), Kongo en Zimbabwe (koper, kobalt, platina). Ook koopt China hardhout in Kongo en ijzererts in Zuid-Afrika.

China heeft daarbij vrij spel omdat het kapitalistische Westen zich in de jaren 90 meer en meer op Azië richt, en Afrika de rug toekent. Afrika is het 'vervloekte continent' met armoede, hongersnood, ziekten en genocides – allemaal risicofactoren die schadelijk zijn voor goede zakenrelaties. China reikt Afrika juist de hand en steekt veel geld in de verbetering en uitbouw van de Afrikaanse infrastructuur. Volgens de Organisatie voor Economische Samen-

Figuur 1: De economische groei van Afrika, met China als belangrijke handelspartner en investeerder (1990-2011)



Figuur 2: Handel tussen China en Afrika (januari-maart 2010)



Een compound langs de weg naar Chobe National Park in Botswana, waar Chinese ingenieurs wonen, afgescheiden van de Afrikaanse bevolking.



FOTO: GEORGE LAMSON, LAMSON GF

## Chinese bouwbedrijven hebben meer dan de helft van de Afrikaanse markt in handen

werking en Ontwikkeling (OESO) hebben Chinese bouwbedrijven meer dan de helft van de Afrikaanse markt in handen. Afrika blijkt ook een goede afzetmarkt voor goedkope producten uit China (figuur 2, pag. 17). Bovendien kan China de goederen die ze in Afrika laat produceren onder gunstige voorwaarden verkopen in de Europese Unie en de Verenigde Staten. En ten slotte heeft China nog steeds diplomatieke redenen om op het Afrikaanse continent te verblijven.

### AANTREKKELIJK ALTERNATIEF

De aanwezigheid van China in Afrika is om meerdere redenen controversieel. Dit heeft te maken met het fundamentele verschil tussen Chinese en westerse investeerders in Afrika, oftewel tussen de Washington en Beijing Consensus. De term Washington Consensus wordt in 1989 door de Amerikaanse econoom John Williams gemunt. Hij beschrijft tien specifieke economische en politieke voorwaarden waaraan een ontwikkelingsland moet voldoen om in aanmerking te komen voor leningen van het door het Westen aangestuurde Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank. De term Beijing Consensus mist zo'n wetenschappelijke grondslag; het is vooral een poging de Chinese investeringsstrategieën in Afrika samen te vatten en bevat géén ideologische agenda voor Afrika. Moeletsi Mbeki, de broer van de Zuid-Afrikaanse ex-president, beschrijft het Chinese alternatief als volgt: 'China heeft Afrika een nieuw samenwerkingsmodel geboden dat zich richt op directe zakenrelaties en een eerlijke marktprijs zonder de hele ideologische agenda die de westerse landen aan leningen en hulp verbinden.'

Aan de leningen en hulp van westerse landen zitten altijd voorwaarden vast waaraan de Afrikaanse landen vaak niet kunnen

of willen voldoen, zoals het instellen van democratische bestuursvormen en bestrijding van corruptie. Omdat Afrikaanse landen lange tijd gevochten hebben om onafhankelijk te worden van de Europese koloniale machten, is de hulp van China een aantrekkelijk alternatief.

China kiest steevast voor de zakelijke *joint venture* als samenwerkingsvorm. De partijen spreken af zowel winst als verlies te delen terwijl alle partners zelfstandig blijven. In het licht van de dekolonisatie is dit Chinese model natuurlijk erg aantrekkelijk.

### LOKALE ECONOMIE

Een ander verschil tussen de Washington en Beijing Consensus is dat westerse landen bij hun projecten lokale bedrijven inschakelen. Daardoor wordt er werkgelegenheid gecreëerd en kennis overgedragen aan de lokale bevolking. China voert een koers waarbij verstrekte leningen vooral ten goede moeten komen aan Chinese bedrijven, die Chinese arbeiders inhuren en Chinese technologie gebruiken. Van lokale kennisoverdracht is nauwelijks sprake. Bovendien is het funest voor de lokale bedrijvigheid. Zo hebben Chinese textielbedrijven de lokale economie in Mali en Burkina Faso totaal ontwricht met de productie van vier tot vijf keer goedkopere kleding. In Kameroen namen Chinese bedrijven het bakken van broodjes over. Zij kunnen veel goedkoper produceren en maken daardoor de kleine lokale bakkers kapot. Veel Afrikanen beschouwen dit als een ongeoorloofde inmenging in de plaatselijke Afrikaanse cultuur en zien de Chinezen als de nieuwe kolonisten.

Terwijl Chinese bedrijven zich in de lokale Afrikaanse economie mengen, vindt er nauwelijks sociale interactie plaats. Er zijn weinig Chinees-Afrikaanse huwelijken. Net als de *Chinatowns* in de Verenigde Staten ontstaan er in Afrika Chinese enclaves. Het gaat hier echter om *gated communities* waar doorgaans geen (gekleurde) Afrikanen wonen.

### WERELDPARTNER

Afrika staat voor de uitdaging in de toekomst niet alleen de leverancier van grondstoffen te zijn, maar zich verder te ontwikkelen tot een aanbieder van producten en diensten die op de wereldmarkt met andere landen kunnen concurreren. De vraag

is of China deze ontwikkeling ondersteunt en bevordert. Het staat vast dat China er in Afrika een politieke agenda op nahoudt. In Zambia mengde China zich in de nationale politiek. Aanleiding was een anti-Chinese stemming die voortkwam uit het besef dat Afrikaanse mijnarbeiders werden uitgebuit door hun Chinese werkgevers. Toen een oppositieleider dit in zijn campagneprogramma opnam, dreigden de Chinezen uit Zambia te vertrekken als de man president zou worden.

Als China niet dezelfde fouten maakt als het Westen ten tijde van de kolonisatie door het continent vooral te zien als een voorraadkamer van grondstoffen, zou Afrika inderdaad met hulp van China de mogelijkheid krijgen door te groeien tot een belangrijke partner in de wereldeconomie.

## EUROPA

De aanwezigheid van China in Afrika dwingt Europa de relatie met het Zwarte Continent te vernieuwen. China kan bijvoorbeeld via Afrika de Europese markt bereiken met goedkope producten. Hierbij kan het land profiteren van de lage, of nultarieven voor Afrikaanse exportproducten naar Europa. Zo kan China de plaats van Europa in de wereldeconomie beïnvloeden. De EU kan deze ontwikkeling vóórblijven door substantieel te investeren in Afrikaanse landen.

Een andere kanttekening is dat China zich minder gelegen laat liggen aan de *triple P* van duurzame ontwikkeling. Ook de ondersteuning van democratische processen in Afrika door onder andere Europese landen dreigt teniet gedaan te worden. Bovendien zou de wereldwijde concurrentie Europa ertoe kunnen verleiden nog meer handel te drijven met dictatoriaal bestuurde landen.

Aan de andere kant toont Europa vooral dankzij Chinese investeringen en de verbeterde infrastructuur weer interesse voor het continent. Afrika begint een belangrijke speler op de wereldmarkt te worden in economisch, sociaal en politiek opzicht. Het is een enorme bron van menselijk, cultureel, natuurlijk en wetenschappelijk potentieel.

Ook Nederland is – uit welgemeend eigenbelang – bezig de oude donor-ontvangerrelatie te vervangen door een gelijkwaardig economisch partnerschap tussen Europa en Afrika. Hierbij ontwikkelt de Afrikaanse Unie zich tot de centrale economische speler in Afrika en de natuurlijke tegenhanger van de EU.

De oud-premier van Centraal Afrika heeft de relatie tussen het Westen, China en Afrika ooit als volgt getypeerd: ‘Tijdens het kolonialisme is Afrika de dienaar van [het Westen] geweest, tijdens de dekolonisatie werd Afrika de geliefde, maar in de jaren 90 zette Europa deze geliefde aan de kant en begon een andere relatie. Afrika kampte met liefdesverdriet en toen was daar China. Het reikte Afrika de hand en bood een soort verstandshuwelijk aan. In de loop der tijd heeft Afrika geleerd van haar huwelijkspartner te houden, maar tegenwoordig wordt ze een beetje moe van haar nieuwe partner.’ Het is nu aan het Westen om het hart van zijn geliefde terug te winnen. •